

BỐN XU THỂ LỚN CỦA SỰ PHÁT TRIỂN XÃ HỘI HỌC TRUNG QUỐC

TRỊNH HÀNG SINH

Bốn xu thế lớn của sự phát triển Xã hội học Trung Quốc nói ở đây là chỉ xu thế bản thổ hoá, quốc tế hoá, tổng hợp hoá và thành thực hoá nền Xã hội học Trung Quốc của chúng ta.

Thứ nhất, xu thế bản thổ hoá nền Xã hội học Trung Quốc.

Sự ra đời và phát triển nền Xã hội học Trung Quốc chính là kết quả của “học đặng Tây chạy đặng Đông”. Vì vậy, bắt đầu từ ngày ra đời thì nó đứng trước một vấn đề bản thổ hoá hoặc Trung Quốc hoá. Giới Xã hội học từ lâu bàn luận về bản thổ hoá, cũng đã có cách nói của việc “*bản thổ hoá tư liệu*”. Đó là lý giải bản thổ hoá thành “*lý luận là của nước ngoài, còn tư liệu là của Trung Quốc*”. Hiện nay vẫn có hai cái là “*bản thổ hoá đối tượng*” và “*bản thổ hoá lý luận*” và nhiều cách nói đồng thời với bản thổ hoá. Về vấn đề bản thổ hoá của Xã hội học, tôi cho rằng có mấy điểm cần chú ý:

1. Cái gọi là bản thổ hoá của Xã hội học Trung Quốc, về bản chất mà nói là cần miêu tả và giải thích hiện thực xã hội Trung Quốc và dự báo tương lai phát triển xã hội một cách chính xác. Từ đó đề hướng dẫn, chỉ đạo sự phát triển của xã hội; biểu thị của nó là sự hình thành lý luận và phương pháp Xã hội học mang màu sắc Trung Quốc.

2. Ở Trung Quốc hiện nay, vấn đề bản thổ hoá Xã hội học là cùng liên hệ mật thiết với phương hướng phát triển của Xã hội học; lý giải chính xác về vấn đề bản thổ hoá là lấy sự lựa chọn chính xác về phương hướng phát triển Xã hội học làm tiền đề. Mấu chốt ở đây là phải giải quyết vấn đề tư tưởng chỉ đạo và vấn đề đặc sắc Trung Quốc.

Cái gọi là tư tưởng chỉ đạo tức là nền Xã hội học Trung Quốc cần phải kiên trì việc lấy lý luận của chủ nghĩa Mác và tư tưởng của Mao Trạch Đông và Đặng Tiểu Bình để chỉ đạo. Mặt khác phải lĩnh hội được lập trường, quan điểm và phương pháp mà họ quan sát về đời sống xã hội. Một mặt cần phải nắm vững những trình bày và phân tích về một số vấn đề cơ bản của xã hội Trung Quốc của họ. Tách những cái đó ra thì vấn đề bản thổ hoá Xã hội học Trung Quốc sẽ mất phương hướng chính xác. Do đó không thể có cách giải quyết chính xác được.

Cái gọi là đặc sắc Trung Quốc là nền Xã hội học Trung Quốc trước tiên cần dừng lại ở thực tế xã hội Trung Quốc đi điều tra, đi nghiên cứu, khái quát và tổng kết. Đồng thời còn phải đi sâu nghiên cứu lịch sử tư tưởng xã hội Trung Quốc, rút ra những tinh túy từ trong nguồn tư liệu về tư tưởng xã hội phong phú của Trung Quốc, từ truyền thống tốt đẹp và lâu đời của Trung Quốc.

3, Bản thổ hoá, lại không phải là bài ngoại hoá. Có thể nói rằng, bản thân bản thổ hoá thì có thể bao gồm những vấn đề như: sự vay mượn, việc biểu dương cái tốt loại bỏ cái xấu của nền Xã hội học nước ngoài, đặc biệt là vấn đề xã hội học phương Tây. Lấy lý

luận của chủ nghĩa Mác, tư tưởng của Mao Trạch Đông và Đặng Tiểu Bình để chỉ đạo, thu hút những tinh hoa của Xã hội học nước ngoài để phục vụ cho hiện đại hoá Xã hội chủ nghĩa Trung Quốc. Đó là mục tiêu của bản đồ hoá Xã hội học Trung Quốc. ở thế kỷ sau, bản đồ hoá Xã hội học như vậy sẽ cùng với nghiên cứu xã hội đã chuyển sang sự sắc về thời kỳ tăng tốc và tiến hành nhanh chóng.

Thứ hai, *xu thế quốc tế hoá Xã hội học Trung Quốc*

Về vấn đề quốc tế hoá Xã hội học Trung Quốc hiện nay nêu lên còn ít. Nhưng cùng với sự tăng nhiều của việc giao lưu quốc tế, sự phát triển của Trung quốc ngày càng dẫn tới sự chú ý của quốc tế. Quốc tế hoá Xã hội học Trung Quốc cũng ngày càng rõ rệt hơn.

Cái gọi là quốc tế hoá cũng cần có hai mặt:

+ Một là, Xã hội học Trung Quốc trở thành một ngành không thể thiếu được của Xã hội học Thế giới, có khả năng và vị trí để đối thoại với giới Xã hội học quốc tế, từ đó để có được sự thừa nhận của giới Xã hội học quốc tế

+ Hai là, nhà Xã hội học Trung Quốc có thể từ mức độ của thế giới, từ mức độ về thực tiễn của cả nhân loại để giải thích xã hội Trung Quốc và xây dựng lý luận Xã hội học Trung Quốc.

Hai mặt này dựa vào nhau và không tách rời nhau. Cái sau là bản chất nội tại của cái trước, ngược lại cái trước lại là hình thức biểu hiện của cái sau. Trong thế kỷ 21, bản đồ hoá và quốc tế hoá nền Xã hội học Trung Quốc sẽ cùng đồng thời tăng tốc độ. Đó là xu thế nhất thể hoá của thế giới và là kết quả tất yếu của việc tăng tốc tiến trình nhất thể hoá thế giới.

Từ khi chủ nghĩa Tư bản tiến hành khuyếch trương thực dân đến nay, thế giới ngày nay càng bị đưa vào trong hệ thống kinh tế. Ngày nay, cùng với sự phát triển của khoa học kỹ thuật thông tin, kỹ thuật điện tử, phương tiện giao thông tăng nhanh. Toàn thế giới không những về kinh tế mà cả về mối quan hệ giữa tất cả các mặt trong đời sống văn hoá xã hội, thậm chí cả về tâm lý cũng ngày càng trở nên mật thiết gắn bó hơn. Cùng với sự phát triển của khoa học kỹ thuật, nó đang chuyển biến từng ngày, quá trình nhất thể hoá thế giới đang được tiến hành với tốc độ nhanh chóng chưa từng có từ trước tới nay. Nhất thể hoá thế giới đã làm cho sự phát triển của bất kỳ quốc gia và khu vực nào cũng đều mang ý nghĩa thế giới. Đối với nghiên cứu của bất cứ quốc gia và khu vực nào nó cũng đều có ý nghĩa thế giới. Về phương pháp nghiên cứu, đối với bất kỳ quốc gia và khu vực nào nó cũng đều không tách khỏi nghiên cứu của những quốc gia và khu vực cụ thể. Đồng thời với cái đó, việc tiến hành nhất thể hoá thế giới cũng sẽ nảy sinh hàng loạt những vấn đề có tính toàn cầu (như môi trường, vấn đề Đông Tây, vấn đề Nam Bắc v.v...) Nghiên cứu và giải quyết về những vấn đề đó cần phải trực tiếp có sự hợp tác Quốc tế.

Về Trung Quốc mà nói, nhất thể hoá từ trước cái cách mở cửa chỉ là sự cục bộ và chậm chạp. Từ cái cách mở cửa tới nay, tiến hành nhất thể hoá của Trung Quốc và thế giới tăng lên rất nhanh. Mức sâu sắc của nó (từ khía cạnh đồ dùng đến khía cạnh tâm lý xã hội). Về độ rộng của phạm vi (từ đô thị tới nông thôn, từ Đông sang Tây). Sự nhanh chóng về tốc độ là chưa từng có từ trước tới nay. Đặc biệt là sau “14 cái lớn”, Trung Quốc thực hiện nền kinh tế thị trường Xã hội chủ nghĩa, về kinh tế tăng nhanh và mối quan hệ của Trung Quốc và quốc tế càng thêm sâu sắc. Tiến trình nhất thể hoá của Trung Quốc và thế giới

tăng rất nhanh, Trung Quốc đã trở thành một bộ phận không thể thiếu được trong nền chính trị - kinh tế - đời sống văn hóa của thế giới. Sự phát triển của thế giới có ý nghĩa quan trọng đối với thế giới. Sự thành công của nó là một cống hiến to lớn đối với lịch sử thế giới. Đối với toàn thế giới đặc biệt là đối với những nước thuộc thế giới thứ ba nó mang ý nghĩa làm gương rất quan trọng. Bởi thế, nó có ý nghĩa quốc tế đối với bản thân cuộc nghiên cứu về Trung Quốc. Giới Xã hội học Quốc tế đã biểu hiện điểm này một cách rõ ràng đối với phong trào nghiên cứu chỉ có tăng mà không giảm.

Bản thổ hoá và quốc tế hoá Xã hội học là hai quá trình khác nhau nhưng lại có mối liên quan mật thiết với nhau, nhất định phải giải quyết tốt mối quan hệ của hai cái đó. Bất kỳ sự thống nhất nào cũng đều là sự thống nhất mang tính đa dạng. Bản thổ hoá Xã hội học không bài trừ quốc tế hoá, quốc tế hoá Xã hội học cũng không bài trừ bản thổ hoá. Mối quan hệ giữa quốc tế hoá và bản thổ hoá Xã hội học, về mặt triết học mà nói, nó là mối quan hệ phổ biến và đặc thù, hai cái đó là sự thống nhất đối lập. Nền Xã hội học của chúng ta chỉ có bản thổ hoá thật sự mới có thể có quốc tế hoá thật sự. Bởi lẽ, nếu Xã hội học Trung Quốc nhắm mắt theo đuôi lý luận của Xã hội học phương Tây, không thể xây dựng lý luận của bản thân, không thể miêu tả và giải thích, dự báo và hướng dẫn xã hội Trung Quốc được. Loại lý luận Xã hội học này đều có ý nghĩa thực tế đối với thế giới hay đối với Trung Quốc. Loại Xã hội học này đương nhiên không thể quốc tế hoá thật sự được.

Ngày nay, Trung Quốc đang ở trong quá trình chuyển đổi nhanh chóng từ truyền thống sang hiện đại. Sang thế kỷ 21, Trung Quốc đối với thế giới sẽ càng mật thiết hơn. Quá trình quốc tế hoá Xã hội học Trung Quốc cũng vì vậy mà tăng tốc độ. Cùng đồng thời với cái đó, quá trình bản thổ hoá cũng sẽ ngày càng rõ rệt hơn và cũng sẽ tăng rất nhanh. Sự tăng nhanh của quốc tế hoá và bản thổ hoá Xã hội học Trung Quốc yêu cầu các nhà Xã hội học Trung Quốc đuổi kịp bước đi của thời đại, có sự cống hiến của mình cho sự thành đạt của nền Xã hội học Trung Quốc.

Thứ ba, xu thế tổng hợp hoá nền Xã hội học Trung Quốc

Trở thành một trào lưu của thế giới, xu thế tổng hợp của ngành khoa học Xã hội học ngày càng rõ rệt. Điều này cũng không thể không ảnh hưởng tới Xã hội học Trung Quốc đang trong quá trình quốc tế hoá và bản thổ hoá.

Xu thế tổng hợp khoa học Xã hội học được biểu hiện ở 3 mặt:

+ Một là, sự tiếp thu và ứng dụng của Xã hội học đối với phương pháp và thành quả của ngành khoa học khác. Xã hội học chuyên ngành mới liên tục ra đời như vậy. “*Học phái chế độ mới*” trong Xã hội học phương Tây là một ví dụ chứng minh của mặt này.

+ Hai là, sự thông hiểu đạo lý về các mặt của các trào lưu lý luận bên trong, lý luận hành vi quan hệ qua lại về “*học phái chủ nghĩa chức năng mới*” của Alechxăng đều đã biểu hiện xu thế này một cách rõ rệt.

+ Ba là, sự phê phán chủ nghĩa khoa học về sự hội tụ hoà nhập vào nhau của tinh thần khoa học và tinh thần nhân văn, thuyết cấu tạo xã hội của **Gisden** chính là như vậy. Xu thế tổng hợp của khoa học xã hội tất nhiên là có lô-gic trong khoa học khác và trong lý luận. Song, trên căn bản vẫn là sự phản ánh trong quá trình thực tế xã hội. Đó không chỉ là do các loại lý luận trong quá trình thực tiễn xã hội dễ bộc lộ sự hay dở, mà cũng là do việc cùng với sự phát triển của xã hội thì mối liên hệ phức tạp của các bộ phận về đối tượng

ngiên cứu Xã hội học sẽ biểu hiện ra bằng các phương thức rõ ràng hơn. Tuy ranh giới rõ ràng giữa Xã hội học Trung Quốc không giống những học phái Xã hội học phương Tây, nhưng lý luận của những học giả khác đã dẫn tới mỗi xung đột đang tồn tại. Các loại lý luận Xã hội học hiện có ở Trung Quốc chẳng qua là sự giải thích không thiên lệch đối với hiện thực xã hội Trung Quốc, cuối cùng nó sẽ cùng đi tới thực tiễn. Sự phát triển nhanh chóng của Xã hội học Trung Quốc, thực tiễn về học thuật Xã hội học ngày càng trở nên sâu sắc và rộng rãi. Các loại lý luận Xã hội học sẽ càng bộ lộ ra những ưu thế và nhược điểm của nó với tốc độ rất nhanh chóng. Mọi liên hệ với nhau về đối tượng Xã hội học càng rõ rệt. Sự phát triển nhanh chóng và toàn diện của xã hội Trung Quốc cần thúc đẩy Trung Quốc kịp thời cung cấp cách miêu tả, trình bày và giải thích một cách chính xác và toàn diện. Điều này có lợi đối với sự phát triển tổng hợp của Xã hội học Trung Quốc. Sự phát triển nhanh chóng của xã hội Trung Quốc cũng đem lại những điều kiện vật chất cho xu thế tổng hợp của Xã hội học Trung Quốc.

Trước tiên, sự phát triển của thông tin kỹ thuật hiện đại, kỹ thuật điện tử và phương tiện giao thông nhanh chóng thuận lợi cho các nhà Xã hội học kịp tìm hiểu động thái mới nhất của sự phát triển xã hội một cách toàn diện. Đồng thời, cũng có lợi trong việc giao lưu giữa các học phái lý luận Xã hội học. Thí dụ như, sự xuất hiện của mạng lưới máy tính hiện nay đã làm cho các nhà Xã hội học ở rải rác khắp nơi trên thế giới đã kịp thời tìm ra căn nguyên về động thái mới nhất trong sự phát triển của Xã hội học. Có thể tiến hành một cách nhanh chóng, thuận lợi, chất lượng và có hiệu quả (nhanh, nhiều, tốt, rẻ) cuộc giao lưu về học thuật. Thực ra, sự phát triển của xã hội cũng sẽ thúc đẩy sự phát triển của các ngành khoa học khác, làm cho việc tổng hợp của Xã hội học có tài liệu mượn dùng. Thí dụ như, sự hoàn thiện của phương pháp điều tra xã hội nếu không có sự phát triển của thuyết xác suất trong số học là không thể được. Hơn nữa, sự phát triển của xã hội sẽ đem lại sự đảm bảo về vật chất đầy đủ cho thực tế học thuật của các nhà Xã hội học. Những người làm công tác Xã hội học Trung Quốc đang dùng điện tử để tiến hành giải quyết văn bản và giải quyết cứ liệu cần đi trước ngành khoa học xã hội nhân văn khác.

Thứ tư, Xu thế thành thực hoá Xã hội học Trung Quốc.

Vào cuối những năm 70, nền Xã hội học Trung Quốc mới được khôi phục lại. 17 năm qua tuy đã giành được những thành tích rực rỡ, song nhìn chung độ thành thực vẫn chưa cao lắm. Độ thành thực không cao này được biểu hiện ở nhiều mặt trong lý luận, phương pháp và ứng dụng.

1. Nghiên cứu lý luận cơ bản về Xã hội học còn tương đối yếu kém. Tuy đã có hàng loạt những thăm dò về lý luận cơ bản của Xã hội học, nhưng về tổng thể vẫn còn yếu kém. Trong những vấn đề cơ bản của việc xây dựng ngành khoa học như: quy phạm hoá Xã hội học, bản thổ hoá Xã hội học, phương pháp nghiên cứu Xã hội học và địa vị, tính chất và đối tượng khoa học vẫn còn đang chờ đợi mở rộng và cần làm cho sâu sắc hơn nữa

2. Các tầng thứ của nghiên cứu tương đối thấp. Do nghiên cứu nghiêng nhiều về vấn đề thực tế của sự biến đổi xã hội, và cũng do thiếu sự ủng hộ một cách hiệu quả về lý luận cơ bản trong những miêu tả phân tích về hiện tượng xã hội ở tầng thấp và những đối sách trong đề tài tương đối nhiều, vẫn chưa thể hình thành mô hình lý luận ở tầng thứ tương đối cao, đồng thời cũng chưa thể định ra quy hoạch, phương châm, đối sách để cung cấp những kiến nghị và tư vấn có ảnh hưởng cho nhà nước như mong muốn.

3. Nghiên cứu thực chứng tương đối nhiều, nhưng phương pháp nghiên cứu tương đối lạc hậu. Tuy rất nhiều cuộc điều tra xã hội thiên lệch về tính thực chất, nhưng thiếu giả thuyết lý luận, nhiều về tổng kết quy nạp sau sự việc tầng thứ (các lớp) khai thác mở rộng về kết quả điều tra tương đối thấp, trình độ về phương pháp phân tích thống kê cũng không cao lắm, thiếu sự phân tích chiều sâu. Về những nghiên cứu có tính chất chuẩn bị tiền đề như: lý luận và thực tiễn của hệ thống chỉ tiêu xã hội, phương pháp và kỹ thuật điều tra xã hội còn chưa vừa ý và không đầy đủ. Nghiên cứu điều tra phần nhiều là tiến hành phần đầu, thiếu hệ thống hoá. Mức độ cùng sử dụng số liệu và mức độ có thể so sánh tương đối thấp; quỹ đạo tiếp cận nghiên cứu điều tra xã hội và những biện pháp thông dụng quốc tế tương đối kém. Trên ý nghĩa nào đó mà nói, đã nhanh chóng nâng cao trình độ và tầng thứ của cuộc điều tra xã hội là việc khẩn cấp hiện nay trong sự phát triển xã hội học Trung Quốc hiện nay.

4. So sánh với quốc tế cho thấy, sự phát triển của ngành khoa học Xã hội học Trung Quốc vẫn chưa đủ sự hoàn thiện và phong phú. Dựa vào những thống kê chưa đầy đủ, khoa học chuyên ngành Xã hội học nước ngoài hiện nay đã có 17 ngành khoa học nhỏ, mỗi ngành khoa học nhỏ của nó đều có những nghề nghiệp tương ứng có liên quan trong xã hội. Mỗi liên hệ giữa các ngành khoa học Trung Quốc về nghề nghiệp xã hội thì ngược lại không thật chặt chẽ lắm. Chỉ có một số trí thức chuyên nghiệp mà xã hội cần thiết hiện nay như: điều tra học xã hội, đảm bảo học xã hội, công tác xã hội có mối liên hệ tương đối chặt chẽ với nghề nghiệp xã hội. Còn một số ngành khoa học khác phần lớn là làm việc nghiên cứu trong phòng sách. Về khía cạnh này cần phải phân hoá, phát triển nghề nghiệp xã hội. Mặt khác, càng cần những người làm công tác Xã hội học có thái độ và tinh thần nghiên cứu phục vụ hiện thực.

5. Trong một số người làm công tác Xã hội học, đặc biệt là trong những người làm công tác Xã hội học trẻ tuổi, đối với Xã hội học đôi lúc còn chưa tự nhận thức được thuộc tính cơ bản này trong sự thống nhất giữa khoa học và giá trị.

Việc nâng cao độ thành thực của Xã hội học trước hết là nâng cao trình độ lý luận. Sau này, một mặt cùng với việc nước ta có thể duy trì đẩy mạnh phát triển thực tiễn, mặt khác cùng với việc đi sâu thảo luận một số vấn đề lý luận cơ bản, sâu sắc hoá nhận thức về các mối quan hệ xã hội quan trọng như đối với xã hội, với cá nhân, về xã hội và nhà nước, về xã hội và kinh tế. Đồng thời giải quyết ổn định mối quan hệ giữa cải cách và phát triển một cách tương ứng làm cho sâu sắc hoá nhận thức trong mối quan hệ giá trị quan trọng về khoa học và giá trị, về ý nghĩa và lợi ích. Giải quyết tốt mối quan hệ giữa mục đích và biện pháp một cách tương ứng. Làm cho sâu sắc hoá nhận thức về mối quan hệ trong ngoài, cổ kim rộng rãi giữa truyền thống và hiện đại, giữa Trung Quốc và nước ngoài. Giải quyết tốt mối quan hệ về tấm gương, biểu dương tích cực, loại bỏ tiêu cực và sáng tạo một cách tương ứng. Đến thế kỷ 21, tương lai của Xã hội học Trung Quốc vô cùng sáng lạn. Chúng ta đang ở vào thời kỳ hoàng kim của sự phát triển Xã hội học. Trở thành nhà Xã hội học Trung Quốc là điều đáng tự hào. Chỉ cần giới Xã hội học cùng chung tư tưởng, chung hành động, đoàn kết nhất trí, nền Xã hội học Trung Quốc thế kỷ 21 sẽ phát triển vô cùng mạnh mẽ. Cũng có những công hiến cần thiết cho thực tiễn Xã hội chủ nghĩa của Trung Quốc, cho công cuộc xây dựng hiện đại hoá xã hội chủ nghĩa, bao gồm việc xây dựng nền văn minh vật chất xã hội chủ nghĩa và xây dựng nền văn minh tinh thần xã hội chủ nghĩa.

Dịch trong: Tạp chí "**NGHIÊN CỨU XÃ HỘI
HỌC**"

Số 2 / 1997. Trang 5-8. Tiếng Trung

Người dịch: **Nguyễn An Tâm**